

nøglehullet

NR. 2 1996

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Den velbevarede landsby Uggeløse er målet for Lokalhistorisk Arkiv og Forenings sommerudflugt i år. Efter en rundvisning i kirken fortsætter vi med en byvandring gennem den gamle bygade, og vi slutter af på kroen. Uggeløse kirke på bakketoppen ses her fra Uggeløse Bygade.

PROGRAMMET

BYVANDRING I UGGELØSE

SØNDAG den 16. JUNI kl. 13.30 på P-PLADSEN overfor Uggeløse Rytterskole, Uggeløse Bygade 79.

Medlemsudflugten går i år til Uggeløse, hvor provst H.C.BANG-RASMUSSEN vil vise rundt i Uggeløse kirke og fortælle om den gennemgribende restaurering i 1970'erne. Derefter vil OLE PETERS guide os rundt i landsbyen og bl.a. fortælle om kirkestien, den gamle bybrønd, rytterskolen og forskolen, stationen og meget mere. Vi slutter på Lynge Kro, hvor der bliver mulighed for at nyde en kop kaffe med lagkage.

Prisen for en kop kaffe og et stykke lagkage er 37,00 kr. pr. person. Man bedes venligst forudbestille hos arkivlederen senest torsdag d. 13.6. inden kl.13.00 på tlf. 48 17 08 91.

Lokalhistorisk Arkiv har til huse på Frederiksborgvej 59, Lillerød, 3450 Allerød. Arkivet har åbent hver tirsdag kl. 9.00-13.00 samt første onsdag/torsdag i månederne oktober til maj efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm på telefon 48 17 08 91.

Henvendelse kan også ske til:
Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød

Kirsten Nyegaard (sekr.) tlf. 48 17 43 21
Enghave Park 190, Lillerød, 3450 Allerød

"Nøglehullet" er medlemsblad for Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune. Redaktion: Birthe Skovholm og Ole Høegh Post. Lay-out og tegninger: Ole Høegh Post, tryk: Preben Jensen. 350 ekspl.

BYVANDRING I UGGELØSE

Nogle af de gamle huse på Uggeløse Bygade, som vi kommer forbi på byvandringen d. 16. juni. (Foto: Erik Henningsen. 1982)

Uggeløse kirkes indre set mod altret. Bemærk den store, hvide kakkellovn, der før i tiden skulle varme hele kirken op om vinteren.

EN VANSKELIG SKOLESTART

Den 21. januar 1823 indviedes den nubyggede Lillerød skole, som stadig med meget ændret ydre kan ses på Kollerødvej 49-51 under navnet "Gammel Skolegård."

Skoleloven af 1814 havde inddelt landet i skoledistrikter, så at der nu var mulighed for, at sognet kunne få sin egen skole. Tidligere havde børnene måttet trave til rytterskolen i Kollerød, hvis de ville i skole, men nu påbød 1814-loven undervisningspligt for alle.

Ved skolens jubilæum i 1948 holdt Frederik Frederiksen, Enghaven, som en af de ældste af Lillerøds indfødte beboere en tale, hvori han mindedes sin egen skoletid i Lillerød skoles oprindelige bygninger i årene 1883-1890. Han kunne også fortælle, at hans bedstefar og oldefar havde måttet gå af skolestien over Børstingerød mose til rytterskolen i Kollerød. At Lillerød skole blev anbragt i sognets udkant skyldtes ifølge Frederiksen, at den også var skole for børnene fra Lynge overdrev og Kollerød overdrev. Dagen efter indvielsen i 1823 skulle den nye lærer, der var dimitteret fra Jonstrup seminarium med 3. karakter, begynde undervisningen af de 72 børn, der var fordelt i 2 klasser, der på skift skulle gå i skole hveranden dag.

Det tidligste skolebillede vi har på arkivet fra Lillerød skole. Alle er stillet op foran den stråtækte skolebygning, og lærer M.H. Bogh, der blev ansat i 1877 ses med hat og hans hustru med et barn på armen. (1896)

Lillerød skole blev bygget i 1822 og taget i brug 1823. Den lå stadig langt udenfor landsbyen i 1898.

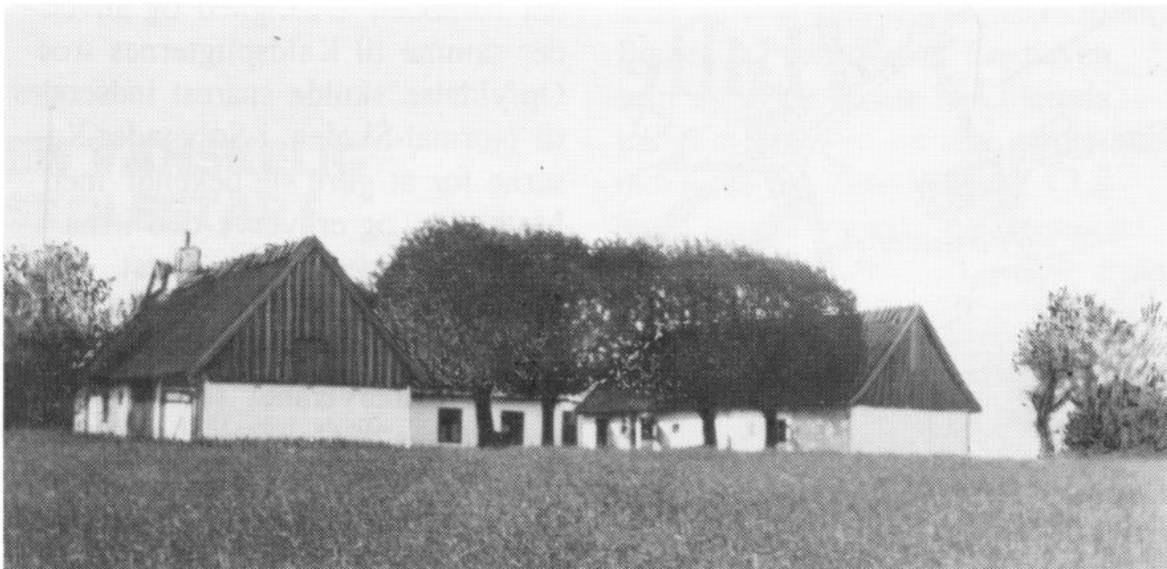
På skolekommissionens møde den 3. januar 1824, altså netop 1 år senere, enedes man om, at skolen skulle være en foregangsskole på det pædagogiske område: "Det brev af Commissionen vedtaget, at Sognepræsen (der var født formand) skulle indgaae til det Kongl. danske Cancellie med Ansøgning om, at den indbyrdes Undervisningsmethode maatte indføres i denne Skole, hvor baade det velindrettede Locale og Børnenes Antal synes at gøre den Saare anvendelig."

Den omtalte undervisningsform, som blev meget udbredt fra begyndelsen af 1800-tallet, bestod i, at eleverne inddeltes i små hold, der hver for sig blev undervist af en af de udvalgte dygtigste elever ved hjælp af bl.a. tabeller på væggen. Læreren opgave var at instruere holdlederne og iøvrigt sørge for ro og orden.

"Det besluttedes, at Læreren Seminarist Niels Petersen, som besid-

der fornøden Duelighed og anvender samme til Kaldspligternes troe Opfyldelse skulde snarest indsendes til Normal-Skolen i Sølvgades Kaserne for at gøre sig bekendt med Methoden og erhverve den i saa Henseende sædvanlige Attest, ligesom og, at det for ethvert Pastorat befalede sæt Tabeller til indbyrdes Undervisning skulde anvendes i denne skole, som den af Pastoratets 3 Skoler i hvilken Methoden først vil bringes i Gang."

Den 1. april 1824 "blev efter foregaaende Tillysning fra Prædikestolen den anordnede Foraars-Skoleexamen afholdt", og det gik tilsyneladende godt: "Ved den med øverste Classes Børn anstillede Prøve lagde Commissionen med Fornøielse Mærke til, at der var gjort god Fremgang saavel i Indenadslæsning som i Religion, Skrivning og Regning, baade på Tavle og i Hovedet, desuden vare passende Forstandsøvelser anstillede med Børnene." Der var dog også skår i glæden: "Læreren androg paa Anskaffelsen af høist fornødne Læsebøger til Skolen, da derpaa haves en fuldkommen Mangel." Allerede ved denne lejlighed møder man på de forsømmelser, som skal blive den nye skoles stadige problem: "Sidse var udebleven fra Examen uden lovlig Anmeldelse, og desuden ganske havde forsømt Skolen den største Del af Vinteren." Ved det næste møde betegnes skolegangen i april som "Upåklagelig i det Hele", "hvorimod Skolen i Mai Maaned

Lillerøds første skole blev bygget som en tre-længet bondegård med stråtag, og den findes stadig bevaret - omend noget ombygget - som Gl. Skolegård på Kollerødvej. (Omkr. 1900)

havde været mindre besøgt" på grund af "den Lunkenhed hvormed Skolesagen i det Hele tilforn har været draget i dette Pastorat." Man besluttede denne første gang at nøjes med advarsler til beboerne gennem skoleforstanderne. Det præciseres, at børn og tyende i øverste klasse skal sendes i skole 2 hele dage om ugen for hjemmeværende børn og 1 hel dag for "de tjenende". Nederste klasse har 3 hele dage ugentlig, men "de tjenende" kun 2 dage.

Advarslerne hjalp ikke. Nu måtte der falde mulkter, men kommissionen valgte den 2. august 1824 at nedsætte dem, da sommerskolegang hidtil har været noget ukendt i distriktet, og "mange locale Hindringer i denne Egn (hvoriblandt Bærplukning) just gjøre Skolegangen i disse Maaneder særdeles trykkende for de mange fattige børn." Der i-

dømmes bøder til 33 forældre eller arbejdsgivere, "i alt 4 Rigsbankdaler 4 Mark og 2 Skilling Sedler og Tegn", som skal opkræves af skoleforstanderne - og nu genfinder vi Sidse, der udeblev fra eksamen. Den mulkt, hendes far fik i den anledning, er nemlig ikke betalt, og nu skal den inddrives. På det samme møde må man konstatere, at nu er høsten begyndt i sognet, og derfor må kommissionen beslutte, at skolen holder høstferie i de næste 4 uger. I denne ferie vil man så sende læreren på kursus i København, for at han kan kvalificere sig til den moderne indbyrdes undervisning.

Der holdes efterårs-skoleeksamen i oktober 1824, og igen lagde kommissionen "med Fornøielse Mærke til, at der i denne Skole gjordes den bedste Fremgang i Almindelighed til Vidnesbyrd om Lærerens Due-

lighed og anvendte Flid."

I dette semester er det gået godt med skolegangen, så der bliver ikke brug for mulkter.

Da skolen stadig mangler læsebøger, vil sognepræsten skrive til det Københavnske Bibelselskab for at få et antal eksemplarer af Det Ny Testamente, "deels gratis, deels for nedsat Priis", og i januar mødet kan han meddele, at han har modtaget 30 testamenter. De 10 er gratis og de 20 er til den nedsatte pris af 3 Rbd. Tegn pr. stk. Han bestemmer derefter enevældigt, at Lillerød Skole kan få 6 som læsebøger i øverste klasse. 14 fordeles til Blovstrød og Selsmark skoler, og de 10 gratis eksemplarer beholder han selv for at uddele dem som flidspræmier til sine konfirmander. I februar samme år er der stadig tilfredshed med fremmøde og undervisning: "Ved den i Commissionens Overværelse anstillede Prøve i indbyrdes Undervisning blev det lagt tydeligt for Dagen, at Læreren i den Tid Undervisningen har været indført, har arbejdet med Lyst og Tilfredshed, at Børnene meget flittigere har søgt Skolen, og at der allerede sporedes Virkninger deraf med Hensyn til deres Fremgang, Flid, Opmærksomhed, Orden og Sædelighed - Ogsaa fortjener det at bemærkes, at flere af øverste Classes Børn har anholdt om, at maatte for Vinteren deeltage i Undervisningen med nederste Classe, hvilket synes at være Beviis saavel paa Forældrenes Tilfredshed

med Underviisningen som paa Børnenes Lyst til at deeltage deri". Her fremgår det af protokollen, at byggesjusk ikke blot er et nutidigt fænomen: "Med Hensyn til den iøvrigt nye og gode Skolebygning blev det bemærket, at Kvisten paa den søndre Side indlod Vand paa Loftet, som derfra neddryppede, ligesom og at den søndre Udvæg er meget fugtig til Skade for Tabellerne". Det var jo ikke så godt, for de omtalte tabeller var ryggraden i den indbyrdes undervisning.

Sjællands biskop Friedrich Münter kom på visitats i 1827 og var vel tilfreds med "den Fremgang Lillerød Skoles Børn har gjort - - men jeg maa opmuntre den flittige Seminarist Niels Petersen til at gjøre sig Umage for at give sit Foredrag mere Liv og Munterhed". Sagt i nutidens sprog: Manden var flittig, men kedelig.

Betydelig mere barsk er sognepræst Alderveldt, skolekommissionens magtfulde formand. Han får indføjet sin kritik i protokollen, en kritik der bliver skarpere og skarpere i årenes løb. I april 1838 konstaterer præsten, at fremgangen "kun var ringe." "Det ansees derfor nødvendigt at gjentage de Læreren forhen givne Paamindelser om at arbeide med større Flid og Troskab". De samme beklagelser kommer igen i juni 1840.

Det blev ikke nogen let tilværelse for Niels Petersen. Han kunne ikke holde disciplin i skolen. Han blev uvenner med forældrene, præ-

sten var på nakken af ham, og efter sigende var hans kone ham utro. Da eksamensdagen oprandt i 1842, opgav han det hele og forsvandt fra skolen. Da man fandt ham, havde han taget sig selv af dage.

Hans efterfølger i embedet blev August Julius Larsen, også kaldet "Store Larsen".

Han blev en succes, så snart han kom. Da biskop J.P. Mynster besøgte skolen, skrev han i protokollen: "1844 den 29. Mai visiterede jeg Lillerød Skole. Med megen Fornøielse bemærkede jeg, at denne forhen saa forsømte Skole ved denne brave og duelige Lærers Arbeide nu er bragt i en meget bedre Til-

stand." Larsen blev populær hos både børn og forældre. Han blev ofte bedt ud til selskaber. I 1853 var han til et gilde på en gård, hvor der blev danset i storstuen. Han var så ivrig og blev så svedt, at han pådrog sig en lungebetændelse, som han døde af, kun 33 år gammel.

Disse to lærerskæbner sluttede så brat i tidlig alder. Den første på grund af upopularitet, medens den store popularitet tog livet af den næste.

Det har altid været svært at definere den ideelle lærerpersonlighed.

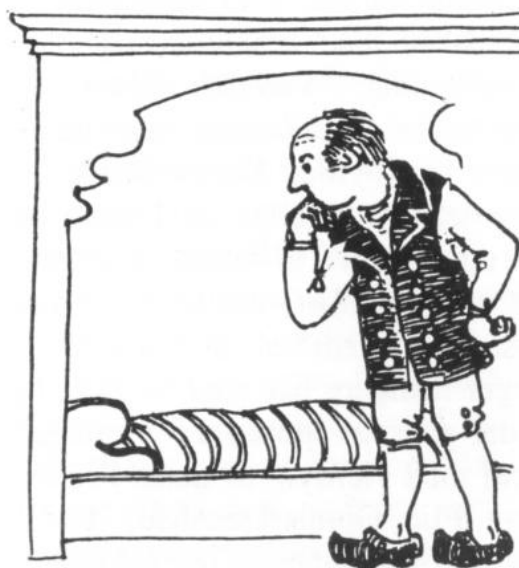
Max Jakobsen

FRA SOGNEFORSTANDERSKABETS FORHANDLINGS-PROTOKOL:

Dyneløfteri?

"23. September 1847 - Fattigvæsenet.

Christen Pedersens Enke i Blovstrød mødte og androg om et Par Lagener og forøget Understøttelse, hvad sidste angaar fandtes ingen Anledning til nu, at give forøget Understøttelse eftersom Brød og øvrige Levnedsmidler falder i Pris, hvorimod hvad Lagener angaar

løfte (lovede) Jens Nielsen nærmere at undersøge om hun var trængende dertil."

Max Jakobsen og Per Jørgensen

BRANDAKTUELT

Der er for tiden stor interesse for det lokale brandberedskab, og flere brande har i den seneste tid sat beredskabet på dets "ildprøve".

Tidligere interesserede man sig i lige så høj grad for organiseringen af brandberedskabet i Blovstrød sogn, og drøftede det meget seriøst, hvilket bl.a. fremgår af mødereferatet fra sogneforstandermøder den 4. april 1845 på Blovstrød Kro.

I forhandlingsprotokollen læses: "Den i forrige Møde udmeldte Comitee til at give Forslag til en bedre Organisation af Brandvæsenet i Sognet fremkom med følgende For-

slag som af hele Forsamlingen blev eenstemmig vedtaget, nemlig i Blovstrød Bye hvor Sognets Sprøjte beroer skulle dannes eller sammensættes et Brandcoer med øvede og paalidelige Folk til dennes betjening ved ulyksaligt Tilfælde; bestaaende af en Brandmester der ved saadan Lejlighed har at møde ved Brandstedet og føre Comandoen saavel med Sprøitens Betjening i Særdeleshed som til Ordens og Rednings Formand i Almindelighed, samt en Vicebrandmester der i Brandmesterens Fraværelse eller Forfald overtager dennes Comandoe, og i enhver Tilfælde ligeledes møder ved Brandstedet og assisterer ham, samt 2de Straalemestere, 4 Slangebærere, 8 Pumpere, 10 Vandbærere, 5 Formænd for Nedbrydere og Redningscourpset, 2de ri-

Blovstrøds første sprøjtehus lå mellem kirken og præstegården. (Før 1897)

dende Stafetter ialt og af de kjørende Hjælpere til Sprøiten. 1 Vogn til Brandmesteren og Brandfolkenes Befordring og endelig alle øvrige i Sognet efter de almindelige Regler og Forordninger møder ved Brandstedet og anvendes til de forskjellige Arbejder ved saadan Leilighed alt efter Brandmesterens og Vicebrandmesterens Ordre. Derefter blev det sat under Afstemning hvem der skal være Brandmester, hvorpaa Valget med de fleste Stemmer faldt paa Formanden Schröder, der modtog Valget og til Vicebrandmester Kroeier Seirø som ligeledes modtog Valget.

Til Brandmestere!
Smedemester Trimborn og Huusmand Peder Christian.

Til Slangebærere!
Hjulmand Hans Hansen, Huusmand Christian Andersen, Bendt Christensen og Jens Hansen.

Til Pumpere!
Huusmændene Jens Knudsen, Lars Pedersen, Niels Olsen, Søren Wil-lumsen, Jørgen Christensen, Hans Olsen, Jacob Rasmussen og Anders Danielsen.

Til Vandbærere!
Huusmændene Rasmus Andresen, Peder Nielsen, Bendt Hansen, Johannes Johannesen, Andreas Olsen, Peder Hansen, Hans Drivsen, Mogens Christiansen, Peder Hansen, Skomager Roed og (?) Rasmussen.

Brandspand af læder.

Formænd for Nedbrydning og Redningscourpset.
Hans Sørensen, Jens (?), Peder Snedker, Hendrik Andersen og Ole Olsen.

Ridende Stafetter.
Jens Svensen og Hendrik Hendriksen.

Sluttelig blev det vedtaget at saavel Sprøiten med Tilbehør som Sprøitehuset skulle ved Brandmesterens Foranstaltning sættes i behørig Stand for Sognets regning."

I nyere tid har man da også taget katastrofeberedskabet alvorligt. Under indtryk af de truende krigshandlinger sendte Blovstrød Sogneraad den 4. juli 1941 til kommunens brandfogeder en skrivelse, der understøtter betydningen af den lokale slukningshjælp, og da især hvad angår slangemateriellet:

"I Henhold til Bestemmelserne i Brandvedtægtens §2 fremsendes hoslagt Fortegnelse over det tjenstpligtige Mandskab, der er til Raadighed for Dem, og man skal anmode Dem om at fordele Arbejdet imellem de paa Listerne anførte Personer i Overensstemmelse med Vedtægternes §4.

Efter Henstilling fra Hr. Politimesteren i Helsingør har man indkøbt en Køkkenhaneslange, der skal staa til Raadighed for det lokale Slukningskorps i Henhold til Vedtægternes §4, Stk. j, og man anmoder Dem om inden 8 dage fra Dato at give Kontoret Meddelelse om, hvem De har udset til Medlem af dette Korps, for at man kan give Politimesteren og de paagældende Meddelelse om Valget, idet man

henviser til Justitsministeriets Cirkulære af 23. juni 1941, hvorefter det under de nuværende Forhold maa anses for værende af største Betydning, at den lokale Slukningshjælp er organiseret og kan alarmes saa effektivt som muligt, idet den større Slukningshjælp under eventuelt forekommende Luftangreb kun kan paaregnes at kunne yde hjælp ved en enkelt brand inden for dens Område.

Den ovennævnte Køkkenhaneslange vil en af de nærmeste Dage blive afleveret til Dem, og Ansvar for Slangens Opbevaring paahviler Dem, saalænge De er Brandfoged".

Max Jacobsen og Per Jørgensen

Brandmændene i Bloustrød bar før i tiden disse brystplader, så man kunne kende forskel på dem. Pligten til at deltage i den kommunale brandslukning blev først ophævet i 1960.

ARKIVNYT

SKOMAGEREN PÅ MADSENSVEJ

Som man har kunnet læse i dags- og ugepressen, skal M.D. Madsensvej 18 i nær fremtid nedrives til fordel for vejen Lilledals forlængelse.

Madsensvej 18 er bedre kendt som "Skomagerens Hus", og Hugo Larsen, der nu er rykket ud, var tredje generation af skomagere på stedet. Hans farfar startede som skomager på Frederiksborgvej, hvor nu børnehaven ligger, og flyttede i 1934 til Madsensvej 18. Hugo Larsens

far, der oprindeligt var udlært bager, overtog forretning og værksted, da han måtte stoppe som bager på grund af allergi. Moderen stod for skoforretningen, og Hugo Larsen startede på værkstedet i 1961.

Nordsjællandsk Folkemuseum har vist interesse for det gamle skomagerværksted, og det er nu blevet gennemfotograferet og nedtaget til videre registrering af museets medarbejdere.

Ved samme lejlighed modtog arkivet en lang række arkivalier, først og fremmest regnskabsprotokoller, -bilag og opgørelser helt tilbage fra begyndelsen af 1930'erne. Det bliver spændende at komme igang med gennemgå og registrere dette store materiale.

Skomagerværksted i Kommunehuset på Frederiksborgvej. (1911)

Skomagerens Hus på M.D. Madsensvej 18. (1940'erne)

KERAMIK

Da vi tømte skomagerværkstedet dukkede der i tilgift til værktøjer og regnskaber også en blomsterkrukke op, som kræver en lidt nærmere forklaring.

Folkemuseets sommerudstilling i år drejer sig om nordsjællandsk keramik, og derfor kikkede vi hos skomageren også efter, om der skulle være noget lertøj, først og fremmest fra Lillerød Lervarefabrik. Det var der; men der var også en blomsterkrukke i brunlig glasur med græs- eller sivdekoration i grønt og gult. Det var en helt anden transparent glasur end den, Lillerød Lervarefabrik er kendt for, og da vi vendte den om, stor der KS i bunden. I første omgang var der ikke noget "der ringede", men vi blev enige om, at den

så spændende ud, og den kom med til museet. Senere hjemkommet til arkivet sad jeg og grundede over, hvem initialerne KS kunne dække. Først tænkte jeg på Skelmose, men han hed Herman og var dermed udelukket. Så fik jeg øje på lærer Boghs maleri af Gl. Skolegård, som vi omtalte i sidste Nøglehul, og der var den! Karl Schröder, selvfølgelig. Schröder var både tegnelærer, maler, keramikker og tegnede også møbler til Fritz Hansens møbelfabrik. Han boede på Frederiksborgvej 43 i "Schröders hus", - det høje, røde murstenshus med træværkstedet foran. Her lavede han omkring århundredskiftet en del keramik, inspireret af bl.a. Bindesbøll, og han var med til at give keramikken og lertøjet et gennembrud fra kun at være brugsting til at blive værd-sat som kunst.

Schröder var medlem af kunstnergruppen "Den Frie", og er især kendt for sit samarbejde med maleren og billedhuggeren Niels Skovgaard om bl.a. Grundtvigsbusten.

Desværre har museet ikke andet lertøj af Karl Schröder, og på arkivet har vi kun det omtalte oliemaleri af Gl. Skolegård. Det er jo ikke meget, så hvis nogen af vore læsere har hendskab til Karl Schröder-ting, er vi meget interesseret i at høre nærmere om det.

MERE FRA ENGHAVEN

Vi har siden sidst modtaget flere arkivalier fra Frede Frederiksen, Enghaven. Vi har fået og fået lov til at affotografere en masse gamle familiefotografier, ligesom vi har kopieret flere skøder og andre ejendoms papirer. Af disse gamle papirer fremgår det, at "Frederiksens ejendom", som vi hidtil har troet var navnløs, i virkeligheden hed "Marienlyst".

Birthe Skovholm

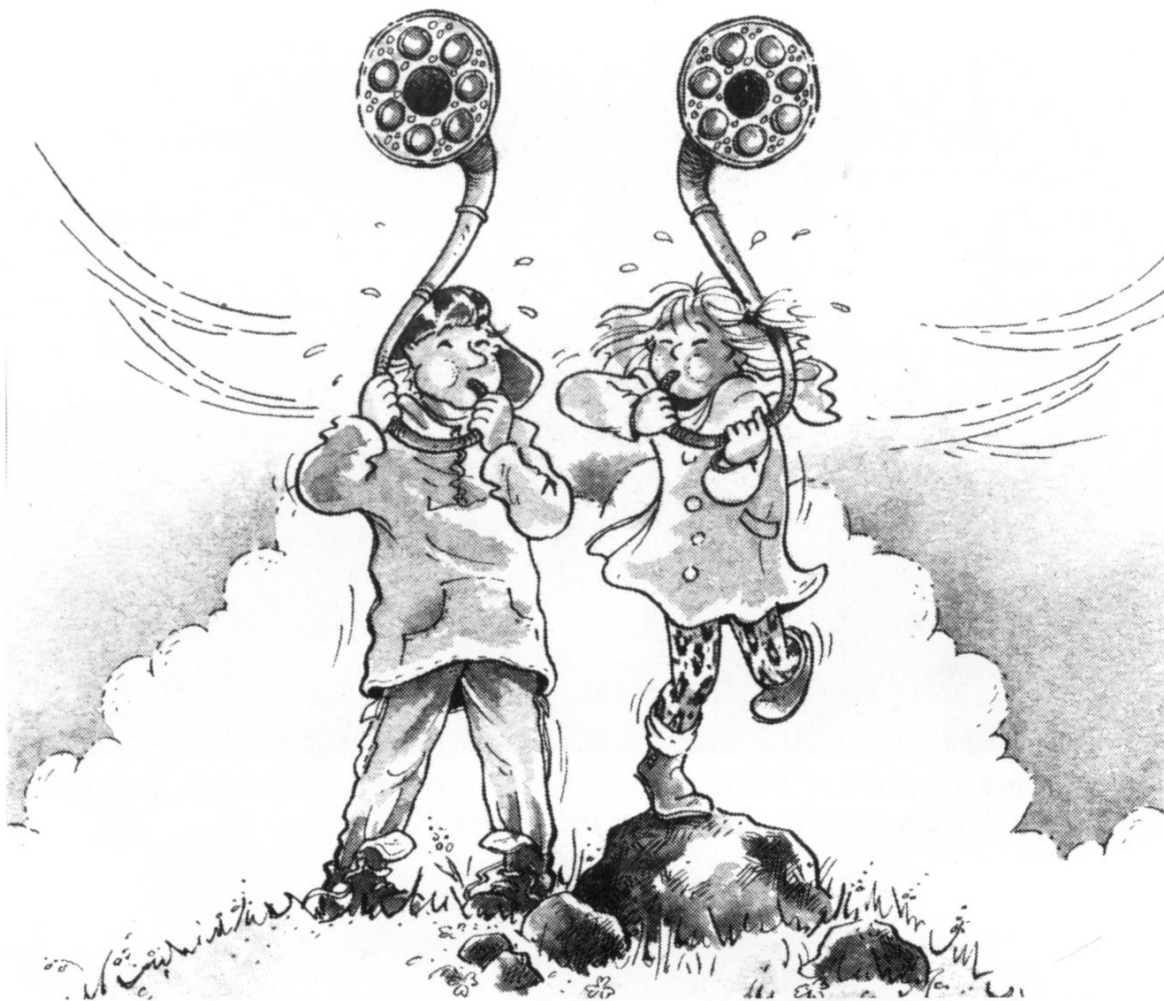
Frederiksens ejendom i Enghaven fotograferet i henholdsvis 1930'erne og 1960'erne.

Tærskning med locomobil på Hvidesten i Lillerød. Ud over gårdens egne folk, hjalp naboer og daglejere til ved tærskningen. Billedet er fra omkring 1910.

Det nylig nedrevne husmandssted "Nøjsomhed" set tværs hen over jernbanesporet. Da DSB anlagde dobbeltsporet i 1933, forlangte man det brandfarlige stråtag dækket af blikplader.

LOKALHISTORISK BØRNEBOG

Som en udløber af Allerød Kommunes 25 års jubilæum i 1995, er der udkommet en lokalhistorisk børnebog med titlen: Allerød - Vores Kommune.

Bogen er lavet af lokale folk. Teksten er skrevet af forfatter og lærer Hans-Kurt Andersen, og tegneren Ida Gantriis har lavet illustrationerne. Disse består af sammenklippede tegninger og fotografier, hvoraf de fleste stammer fra lokalarkivets samlinger. Bogen er skrevet til børn i de yng-

ste skoleklasser, og emnerne dækker fra Brudevæltelurerne til Dr. Dante-teatret.

I de korte kapitler kan man også læse om bl.a. byvåbnet, kroerne, skolerne, grusgravene, jernbanerne, M.D. Madsensvej og Spildopmagerne - ialt 16 emner.

Byrådet bevilligede hovedparten af pengene til bogen, men lokale sponsorer gjorde det muligt også at få farveillustrationer og en rigtig indbinding.

Bogen sælges fra kommunens biblioteker, Lillerød Boghandel, Værkstedet Hanne samt Lokalhistorisk Arkiv.

37 sider, ill. Pris: kr. 98,00.